

Teoria criminològica I. Teories clàssiques

Alfonso Serrano Maíllo
María Fernanda Realpe Quintero

PID_00214665

Material docent de la UOC

Alfonso Serrano Maílo

Professor titular de Dret penal i Criminologia de la Universidad Nacional de Educación a Distancia.

María Fernanda Realpe Quintero

Professora ajudanta de Criminologia a la Universitat Europea de Madrid.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats per la professora: Antonia Linde (2014)

Segona edició: setembre 2014

© Alfonso Serrano Maílo, María Fernanda Realpe Quintero

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2014

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Oberta UOC Publishing, SL

Dipòsit legal: B-12.859-2014

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

"Nosaltres preferim altres virtuts, entre les quals hi ha la claredat, la parsimònia i la potència teòrica. A aquells que descuiden aquestes virtuts, només els podem dir que gaudeixin dels còdols, i que no oblidin registrar-ne els colors."

Hirschi i Gottfredson, "Critiquing the critics: the authors respond". A: *Out of control. Assessing the general theory of crime* (E. Goodo, ed.). Stanford: University Press (2008, pàg. 231).

Aquest material didàctic ofereix una introducció a la teoria criminològica i, en particular, a les teories clàssiques. S'orienta cap als estudis de grau de Criminologia.

Les dues principals aspiracions d'aquest material són ajudar l'estudiant a familiaritzar-se amb algunes de les explicacions més importants sobre el delictes i a comprendre la importància decisiva que té la teoria per a la disciplina. Ambdues qüestions comporten una gran dificultat, la qual cosa en bona mesura és conseqüència de la profunda complexitat del fenomen delictiu. En efecte, aquests materials també aspiren a destacar la complexitat profunda que subjeu al delictes, una cosa que, per cert, sovint contrasta amb la imatge prevalent, fins i tot en treballs universitaris i publicacions científiques.

Els estudiants de qualssevol disciplines i els de Criminologia no en són una excepció, de vegades, pensen en la teoria com una cosa avorrida i amb poca rellevància. En la nostra experiència de quinze anys, al contrari, aquesta matèria acaba essent apassionant per als alumnes i, amb esforç, acaben comprnent la rellevància decisiva que té per als seus estudis, per a la seva futura professió i fins i tot per al món que els envolta i les seves pròpies vides. Alhora, l'estudi de teoria és un complement formatiu bàsic per a un estudiant a causa de la seva profunditat i complexitat, amb el benentès que, com afirmava D'Ors, "és més formatiu estudiar una cosa difícil que cent coses fàcils".

Però sigui com sigui, l'alumnat sagaç arribarà a comprendre que, simplement, no es pot fer criminologia, ja sigui investigació, prevenció del delictes, etc., al marge de la teoria. Serà una teoria absurda o refinada, estúpida o contrastada empíricament... però darrere de tot el que faci hi haurà una teoria, en tot cas: simplement no és possible fer alguna cosa partint del no-res, ni tan sols dur a terme una observació sense un punt de vista particular.

És important advertir el caràcter introductori dels mòduls següents. Per començar, ens hem hagut de limitar als enfocaments que hem considerat més influents i coneguts –cosa que no coincideix necessàriament amb el seu grau

de suport empíric–, amb la qual cosa altres aportacions interessants han hagut de quedar fora. El tractament de molts dels ressenyats encara dista de ser exhaustiu, tant en els seus postulats com en la seva avaluació empírica.

D'altra banda, com sol ser el cas en les ciències contemporànies, també la teoria criminològica es caracteritza per un gran dinamisme, això és, que no sols apareixen de tant en tant aportacions potencialment noves –la qual cosa s'ha accentuat amb l'èmfasi actual en enfocaments integrats–, sinó que les ja existents es troben en un procés intens d'evolució i progrés constants. Bé es pot dir que la teoria criminològica és un àmbit de relativa agilitat. Per tot això, l'estudi de la teoria criminològica acompanyarà el professional i l'investigador de la criminologia responsables durant tota la seva vida.

En tot cas, aquests materials han estat elaborats a partir dels treballs originals i es confia que s'assoleixin amb solvència els objectius esmentats. A causa que la seva aspiració és més aviat la de servir d'apunts, s'han eliminat completament les notes a peu de pàgina i s'han limitat les citacions a les més absolutament imprescindibles. És important, doncs, advertir aquesta decisió i la justificació que acabo d'assenyalar. D'aquesta manera, remeto el lector i el crític a les meves obres *La estructura de la teoría criminológica contemporánea* (Mérida: Universidad de Los Andes, 2008) i *Introducción a la criminología* (6a. edició, Madrid: Dykinson, 2009) perquè busqui les referències rellevants. No importa repetir que la vocació d'aquests materials és la de servir d'apunts per a l'alumnat i que, per tant, no estan destinats a ser publicats en la forma actual.

En particular, encara que disten bastant de coincidir-hi, aquests materials estan basats sobretot en el meu llibre *Introducción a la criminología* (6a. edició, Madrid: Dykinson, 2009), al qual també ens remetem per a un aprofundiment i extensió més grans.

En els mòduls que segueixen hem tractat de mantenir-nos, en la mesura que ha estat possible, neutrals davant els diferents enfocaments, això és, que hem tractat de no decantar-nos a favor d'uns o d'altres o de ser excessivament crítics amb els que menys ens convencen.

Finalment, no es pot exagerar la importància de la teoria en la nostra disciplina. La teoria tracta de satisfer una inquietud, l'aspiració humana de saber; la teoria guia la investigació empírica i fins i tot justifica la utilització d'eines estadístiques sofisticades; la teoria permet organitzar un vast cos de coneixements acumulat en els últims 150 anys; la teoria ofereix punts de partida perquè una política criminal es pugui considerar, d'entrada, prometedora, etc.

Així les coses, tots els professors tenen l'obligació de justificar el caràcter nuclear, fonamental de la seva assignatura i fins i tot defensar que és el més important d'un programa d'estudis. En el cas de la teoria criminològica, això és simplement veritat. El fet que el pla d'estudis de Criminologia de la Universitat Oberta de Catalunya –en el qual no hem participat– demostrï la seva alta qua-

litat, sens dubte, en comparació de la majoria dels plans d'estudi d'universitats espanyoles i fins i tot estrangeres, és, entre altres coses, per la rellevància que concedeix a l'explicació del delictes.

Agraïm, i amb això acabem, als responsables de la UOC que hagin comptat amb mi per a aquesta tasca, en particular a Josep Maria Tamarit Sumalla. Moltes gràcies, igualment, a Antonia Linde per la seva generositat i per les seves valuoses indicacions.

Objectius

En els materials didàctics d'aquesta assignatura, l'estudiant trobarà les eines bàsiques per a assolir els objectius següents:

- 1.** Comprendre què és una teoria, i també la seva importància decisiva per a la disciplina en àmbits com l'explicació del delictes, la investigació empírica o la política criminal.
- 2.** Familiaritzar-se amb algunes de les explicacions més importants sobre el delictes i seguir-ne i comprendre'n els desenvolupaments futurs.
- 3.** Conèixer les formes d'avaluació de les diferents teories, amb un èmfasi particular en el test empíric d'hipòtesis que en deriven. Això en el marc del racionalisme crític.
- 4.** Adquirir les eines teòriques per a reflexionar sobre les causes del delictes i, sobretot, per a jutjar qualssevol propostes.
- 5.** Afrontar qualsevol problema criminològic des d'una perspectiva teòrica.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Introducció a la teoria criminològica

Alfonso Serrano Maíllo i María Fernanda Realpe Quintero

1. Concepte i funcions de la criminologia
2. L'explicació del delictes
3. Què és una teoria?
4. El concepte de *causa*
5. El rol de la teoria en la criminologia contemporània
6. Criteris d'avaluació de teories
7. Com es pot afrontar l'explicació del delictes?

Mòdul didàctic 2

Història de la teoria criminològica

Alfonso Serrano Maíllo

1. El naixement de la criminologia i de l'estudi de les causes del delictes
2. L'escola positiva italiana
3. L'escola de Chicago
4. La teoria de l'associació diferencial
5. La teoria subcultural de la frustració
6. Primeres teories del control social
7. El naixement i desenvolupament de la criminologia a Espanya
8. La teoria criminològica a Salillas

Mòdul didàctic 3

La criminologia clàssica i neoclàssica

Alfonso Serrano Maíllo

1. El delinqüent racional i la prevenció del delictes mitjançant penes
2. Investigacions sobre la prevenció general de les penes
3. Investigacions sobre la prevenció especial de les penes
4. Oportunitat i delictes
5. La teoria dels estils de vida
6. Altres enfocaments de l'oportunitat
7. Avaluació

Mòdul didàctic 4

Teories de l'aprenentatge social i general de la frustració

Alfonso Serrano Maíllo

1. Introducció a les teories de l'aprenentatge social i general de la frustració
2. La teoria de l'aprenentatge social
3. La teoria general de la frustració

Mòdul didàctic 5

Les teories del control social i altres enfocaments

Alfonso Serrano Maíllo

1. Introducció. Les teories del control social en criminologia
2. La teoria del control social o dels vincles socials de Hirschi
3. El model integrat d'Elliott i d'altres
4. La teoria general del delictes o de l'autocontrol
5. Tipologies de delinqüents

Mòdul didàctic 6

Enfocaments crítics en criminologia (1)

Alfonso Serrano Maíllo

1. Què són els moviments crítics?
2. L'enfocament de l'etiquetatge
3. Característiques generals de la criminologia radical
4. La nova criminologia
5. La teoria estructural-marxista de la producció de la delinqüència juvenil
6. La criminologia realista

Bibliografia

Bibliografia bàsica

1. Manuals i llibres de text en espanyol

García Pablos de Molina, A. (2008). *Tratado de criminología* (4a. edició). València: Tirant lo Blanch.

Garrido Genovés, V.; Stangeland, P.; Redondo Illescas, S. (2006). *Principios de criminología* (3a. edició). València: Tirant lo Blanch.

Serrano Maíllo, A. (2008). *La estructura de la teoría criminológica contemporánea*. Mérida: Universidad de Los Andes.

Serrano Maíllo, A. (2009). *Introducción a la criminología* (6a. edició). Madrid: Dykinson.

2. Manuals i llibres de text en anglès

Akers, R. L.; Sellers, C. S. (2008). *Criminological theories. Introduction, evaluation, and application* (5a. ed.). Los Angeles, Ca.: Roxbury Publishing Company.

Paternoster, R.; Bachman, R. (editors) (2001). *Explaining criminals and crime. Essays in contemporary criminological theory*. Los Angeles, Ca.: Roxbury Publishing Company.

Vold, G. B.; Bernard, T. J.; Snipes, J. B. (2002). *Theoretical Criminology* (5a. edició). Nova York / Oxford: Oxford University Press.

Wikström, P. O. H.; Bruinsma, G.; Treiber, K. H. (2011). *Assessing key criminological ideas. Criminology's explanation of crime in seven key theories*. Nova York: Springer.

Vint llibres per a millorar en teoria criminològica

1. En espanyol

Aebi, M. (2008). *Temas de criminología*. Madrid: Dykinson.

Birkbeck, C. (2011). *Criminología comparada. Estudios de caso sobre delincuencia, control social y moralidad*. Madrid: Dykinson.

García Pablos de Molina, A. (1984). *Temas de Criminología*. Madrid: Instituto de Criminología de la Universidad Complutense de Madrid.

Garrido Martín, E.; Massip Pallejá, J.; Herrero Alonso, C. (2009). *Autoeficacia y delito*. Madrid: Dykinson.

Guzmán Dálbora, J. L.; Serrano Maíllo, A. (editors) (2006). *Derecho penal y criminología como fundamento de la política criminal. Estudios en homena-*

je al profesor Alfonso Serrano Gómez (F. Bueno Arús i altres, directors). Madrid: Dykinson.

Serrano Gómez, A.; Fernández Dopico, J. L. (1978). *El delincuente español*. Madrid: Instituto de Criminología de la Universidad Complutense de Madrid. [L'editorial Dykinson n'ha fet una reimpressió.]

Serrano Maíllo, A. (2009). *Oportunidad y delito. Una metateoría sobre la motivación y la oportunidad como descripciones de los delitos como eventos*. Madrid: Dykinson.

Serrano Maíllo, A. (2011). *El problema de las contingencias en la teoría del autocontrol. Un test de la teoría general del delito*. Madrid: Dykinson.

Serrano Maíllo, A.; Guzmán Dálbora, J. L. (editors) (2008). *Procesos de infracción de normas y de reacción a la infracción de normas: dos tradiciones criminológicas. Nuevos estudios en homenaje al Profesor Alfonso Serrano Gómez*. Madrid: Dykinson.

Vázquez González, C. (2003). *Delincuencia juvenil. Consideraciones penales y criminológicas*. Madrid: Colex.

2. En anglès

Akers, R. L. (1998). *Social learning and social structure: a general theory of crime and deviance*. Boston: Northeastern University Press.

Elliott, D. S.; Huizinga, G.; Ageton, S. S. (1985). *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills: Sage.

Gottfredson, M. R.; Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, Ca.: Stanford University Press.

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley: University of California Press. [Transaction Publishers n'ha fet una reimpressió.]

Hirschi, T. (2002). *The craft of Criminology. Selected papers* (J. Laub, ed.). New Brunswick / Londres: Transaction Publishers.

Katz, J. (1988). *Seductions of crime. Moral and sensual attractions in doing evil*. Nova York: Basic Books.

Sampson, R. J. y Laub, J. H. (1993). *Crime in the making. Pathways and turning points through life*. Cambridge, Mass. / Londres: Harvard University Press.

Sutherland, E. H. (1956). *The Sutherland papers* (A. Cohen i altres, editors). Bloomington: Indiana University Press.

Tittle, C. R. (1995). *Control balance. Toward a theory of deviance*. Boulder, Co. / Oxford: Westview Press.

Wikström, P. O. H.; Treiber, K.; Oberwittler, D.; Hardie, B. (2011). *The social dynamics of urban crime*. Oxford: Oxford University Press.

